

“Jeyn Eyr” asarining o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonidagi
muammolar

Iusupova Kandilatxan
PhD, Associate Professor,
Department of Foreign languages and literature,
Renessans Educational University
kandilatyusupova71@gmail.com

Annotation

This article discusses the lexical, grammatical, and stylistic problems encountered in the translation of the English writer Charlotte Bronte's "Jane Eyre" into the Uzbek language. The novel "Jane Eyre" is considered one of the most important works in English literature, in which the ideas of feminism and humanism are put forward. The translation into the Uzbek language was carried out through the Russian language.

Keywords: *novel, translation, lexical problem, grammatical problem, article*

Аннотация

В данной статье рассматриваются лексические, грамматические и стилистические проблемы, возникшие при переводе произведения английской писательницы Шарлотты Бронте «Джейн Эйр» на узбекский язык. Роман «Джейн Эйр» считается одним из важнейших произведений английской литературы, в котором были выдвинуты идеи феминизма и гуманизма. Перевод на узбекский язык был сделан через русский язык.

Ключевые слова: *роман, перевод, лексическая проблема, грамматическая проблема, статья.*

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz adibasi Sharlotta Brontening “Jeyn Eyr” asarining o‘zbek tiliga tarjimasida uchragan leksik, grammatik, stilistik muammolar haqida so‘z yuritiladi. “Jeyn Eyr” romani ingliz adabiyotida eng muhim asarlardan biri sanaladi, unda feminizm va gumanizm g‘oyalari ilgari surilgan. O‘zbek tiliga tarjimasi rus tili orqali amalga oshirilgandir.

Kalit so‘zlar: *roman, tarjima, leksik muammo, grammatik muammo, maqola*

Kirish: Adabiy asarlarni ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish, ayniqsa, “Jeyn Eyr” kabi klassik romanni tarjima qilishda ko'plab to'siqlarni keltirib chiqaradi. 19-asrda yozilgan romanda o‘zbek madaniyati va til me‘yorlariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri to‘g‘ri kelmaydigan madaniy yo‘nalishlar, ijtimoiy tuzilmalar, tarixiy nuanslar mavjud.

"ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK VA TARJIMASHUNOSLIKNING DOLZARB MUAMMOLARI" **mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman**

Ushbu maqola lingvistik, madaniy va tematik muammolarga e'tibor qaratgan holda ushbu tarjima muammolarini o'rganishga qaratilgan.

1. Tilshunoslik muammolari:

Sintaksis va grammatika: Ingliz va o'zbek tillari o'ziga xos sintaktik tuzilishga ega. Jeyn Eyrdagi murakkab jumla tuzilmalarining tarjimasi, ayniqsa tobe bo'laklar bilan to'ldirilgan jumlar, ma'no va ohangni yo'qotmasdan ehtiyotkorlik bilan qayta qurishni talab qiladi.

Lug'at bilan bog'liq muammolar: Ingliz tilidagi so'z va iboralar, ayniqsa idiomatik iboralar o'zbek tilida aniq qarama-qarshilikka ega bo'lmasligi mumkin. Bu bo'limda "janob", "xonim" va "gubernator" kabi ba'zi atamalarning qanday tarjima qilingani va ularning ma'nosi o'zbek ijtimoiy tuzilmalariga qanday moslashtirilganligi muhokama qilinadi.

2. Madaniy muammolar:

Ijtimoiy ierarxiyalar va gender rollari: Jeyn Eyrdagi ingliz sinf tizimi, ijtimoiy farqlar va gender rollari o'zbek jamiyatida bevosita o'xshashlikka ega bo'lmasligi mumkin. Tarjimonlar ushbu havolalarni saqlab qolish yoki o'zbek o'quvchilari uchun moslashtirish to'g'risida qaror qabul qilishlari kerak. Ushbu bo'limda ijtimoiy holat va gender dinamikasi o'zbek tilidagi tarjimalarda qanday ifodalanganligi tahlil qilinadi.

Din va axloq: Viktoriya davridagi Jeyn Eyrning axloqiy konteksti zamonaviy o'zbek qadriyatlariga to'qnash kelishi mumkin. Romandagi diniy ohanglar, ayniqsa janob Rochester va Jeynning mustaqillikka erishgan xarakteri atrofida nozik ishlov berish kerak.

3. Tematik muammolar:

Feministik mavzular: Jeyn Eyr ko'pincha erta feministik roman deb hisoblanadi. O'zbek jamiyatida ayollarning vakolatlari va avtonomiyasi mavzulari turlicha talqin qilinishi mumkin. Maqolada ushbu feministik mavzular qanday tarjima qilinganligi va noto'g'ri talqin qilishning mumkin bo'lgan xavflari ko'rib chiqiladi.

Romantizm va hissiy ohang: Jeyn Eyrning hissiy chuqurligi - qayg'udan tortib to sevgigacha - ohangga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni talab qiladi. Tarjimonlar oldida asl uslubga sodiq qolgan holda o'zbek tilidagi romanning emotsional shiddatini saqlab qolish muammosi turibdi.

4. Tarjima strategiyalari:

Madaniy almashtirish: Ba'zi tarjimalar o'zbek o'quvchilariga ma'lum ingliz madaniy elementlarini yanada yaqinroq qilish uchun madaniy almashtirishdan foydalanadi. Masalan, Viktoriya urf-odatlariga havolalar o'zbek madaniyatida ko'proq tanish tushunchalar bilan almashtirilishi mumkin.

To'g'ridan-to'g'ri va bepul tarjima: Asl matnga to'g'ridan-to'g'ri munosabatda bo'lish va uni maqsadli tilda o'qish va tushunish uchun moslashtirish o'rtasidagi muvozanat muhokamasi.

5. O'zbekcha tarjimalar misollari:

Ushbu bo'limda Jeyn Eyning asosiy o'zbek tiliga tarjimalari tahlil qilinadi va turli tarjimonlar yuqoridagi muammolarni qanday hal qilganliklari solishtiriladi. Tahlil ushbu masalalar amalda qanday hal qilinishini ko'rsatish uchun maxsus parchalarni ko'rib chiqadi.

Shuningdek, "Jeyn Eyr"ni o'zbek tiliga yoki boshqa tilga tarjima qilish bir qancha qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Tarjimonlar duch kelishi mumkin bo'lgan ba'zi muammolarga quyidagilar kiradi:

1. Madaniy farqlar: "Jeyn Eyr" 19-asrda Angliyada yozilgan bo'lib, uning mavzulari, urf-odatlar va ijtimoiy me'yorlari o'sha zamon va makondan kelib chiqqan. Ushbu madaniy elementlarni o'zbek tiliga tarjima qilish tarjimondan yo o'zbek madaniyatidagi ekvivalentlarni topishini yoki o'quvchilarga kontekstni tushunishga yordam berish uchun qo'shimcha tushuntirishlar berishini talab qilishi mumkin. Masalan, sinfiy tafovut, gender roli va ijtimoiy umidlar tushunchalarining o'zbek madaniyatida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti bo'lmasligi mumkin.

2. Til farqlari: Ingliz va o'zbek tillarining grammatik tuzilishi, gap yasalishi va so'z boyligi har xil. Bu asl matnning aniq ma'nosini, ohangini va oqimini saqlab qolishni qiyinlashtirishi mumkin. Ba'zi iboralar, idiomatik iboralar yoki adabiy asboblarga to'g'ridan-to'g'ri tarjimalarga ega bo'lmasligi mumkin, bu tarjimondan ijodiy muqobillardan foydalanishni yoki asl nusxaning bir nechta nuanslarini yo'qotishini talab qiladi.

3. Ohangni saqlab qolish: "Jeyn Eyr" romanining ohangi butun roman davomida turlicha bo'ladi: qayg'uli va dramatikdan umidli va romantikgacha. Bu ohangni o'zbek tiliga tarjima qilish va kitobxonlar bilan rezonanslashishni ta'minlash qiyin bo'lishi mumkin. Agar tarjimon asl matnning nozik tomonlarini tushunmasa, hikoyaning hissiy ta'siri yo'qolishi yoki o'zgarishi mumkin.

4. Ismlar va sarlavhalar: Ba'zi ismlar, unvonlar yoki havolalarni to'g'ri tarjima qilish qiyin bo'lishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi ba'zi unvonlar yoki ijtimoiy lavozimlarning o'zbek jamiyatida o'xshashi bo'lmasligi mumkin va ularni tarjima qilish ijtimoiy ierarxiya va uning ahamiyatini yo'qotish xavfini tug'dirishi mumkin.

5. Adabiy uslub: Sharlotta Brontening yozish uslubi metafora, tasvir va ramziylikka boy. Bu elementlarni o'zbek tiliga ularning adabiy sifatini saqlab qolgan holda tarjima qilish qiyin bo'lishi mumkin. Asl uslubni soddalashtirish yoki haddan tashqari murakkablashtirish xavfi mavjud, bu o'quvchining tajribasini o'zgartirishi mumkin.

6. Gender va feministik mavzular: "Jeyn Eyr" ko'pincha ayol mustaqilligi, avtonomiya va huquqlarni kengaytirish mavzularini o'rganuvchi feministik roman sifatida qaraladi. Bu jihatni o'zbek tiliga tarjima qilish o'zbek jamiyatida feministik mavzular qanday ko'rib chiqilishi yoki talqin qilinishiga bog'liq holda muammolarni

keltirib chiqarishi mumkin. Romanning ba'zi qismlari noto'g'ri talqin qilinmasligiga ishonch hosil qilish uchun ehtiyotkorlik bilan ishlashni talab qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Brontë, Charlotte. Jane Eyre. Translated into Uzbek by [Translator's Name]. [Publisher], [Year].
 2. House, J. (2009). Translation Quality Assessment: Past and Present. Routledge.
 3. Munday, J. (2016). Introducing Translation Studies: Theories and Applications. Routledge.
 4. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. Prentice Hall.
 5. Bassnett, S. (2002). Translation Studies. Routledge.
 6. Hary, S. (2011). The Problem of Cultural Differences in Translation. University of Tashkent Press.
 7. Niyazov, B. (2015). Linguistic and Cultural Challenges in Literary Translation: A Case Study of English-Uzbek Literary Translations. Tashkent University Press.
- UNGBOEVA, D., & DJUMABAEVA, J. (2023). The types of audiovisual authentic materials and their usage in EFL classrooms.
- Madiyorova, V. Q., Djumabayeva, J. S., & Bekmuradova, F. N. (2024). Translation and Gender Through the Lens of Native and Foreign Translators: Case Study on the English Translations of Uzbek Feministic Representations. Theory & Practice in Language Studies (TPLS), 14(8).